

KAPİTALİSTLEŞME SÜRECİNDE SANAYİLEŞME-YOĞUNLAŞMA İLİŞKİSİ VE REKABET

Dr. Tülin DURUKAN

Gazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı

Oturum Başkanı - Bugünkü konuğumuz Sayın Doktor Tülin Durukan, kendisi bizi; kapitalistleşme, pazar yoğunlaşması ve rekabet konusunda aydınlatacaklar. Lisans eğitimini 1988 yılında Anadolu Üniversitesinde, yüksek lisans eğitimini 1997 yılında Başkent Üniversitesinde İşletme Yönetimi dalında, doktora eğitimini ise 2001 yılında Gazi Üniversitesinde Genel İşletme dalında tamamlayan Doktor Tülin Durukan, iş hayatına 1988-1991 yılları arasında turizmci olarak başlamıştır.

İş hayatının devamında 1991-1997 yılları arasında özel bir bankanın dış işlemler müdürlüğünde ara kademe yöneticiliği, 1997-1998 yılları arasında da özel sektörde bir ithalat-ihracat şirketine danışmanlık yapan Durukan, son üç yıldır yoğunlaşma konusunda sektörel araştırmalarla eksik rekabet piyasa yapılarını incelemektedir.

Dr. Tülin DURUKAN- Bugün Sayın Başkanında belirttiği gibi ben kapitalizme giden süreçte çok önemli kavşak noktası olarak tespit ettiğim belli başlıklardan söz etmek istiyorum.

Kapitalizme giden süreç; sanayileşme, kentleşme, nitelikli nüfusun artışı, ile başlamış, iktisadi yoğunlaşma ve küreselleşme kavramı ile doruğa ulaşmıştır. Yoğunlaşma bilindiği üzere, bir ülke ekonomisinin tamamına ya da belirli sektörlerine az sayıda işletmenin hakim olmasıdır ve yoğunlaşma arttıkça rekabet azalmaktadır. Sanayileşme ise nitelikli bir nüfus yapısı, kentleşme oranlarının artışı ve burjuvazinin gelişmesi ile mümkündür. Bu nedenle konuşmamda, yoğunlaşmanın sosyal ve ekonomik boyutlarının yanısıra sanayileşme ve kapitalistleşme sürecinde Türkiye'nin nerede bulunduğuna ilişkin saptamalarda bulunmak amacındayım.

Kentsoylu burjuvazinin gelişimi ve değişim isteği, batı dünyasını 19. yüzyılda sosyo-ekonomik devrimleri gerçekleştirmeye yöneltmiştir. Bu

değişimlerin en önemlisi sayılan Sanayi Devrimi, ülkelerin ekonomik, siyasal ve sosyal alanlarında; bireylerin, ailelerin ve toplumların da yaşamlarında büyük değişim ve gelişim yaratan bir süreç olmuştur.

Türkiye’de kentlerde yaşayan, kendi nam ve hesabına çalışan, üreten bir iktisadi sınıf olarak burjuvazinin doğuşu 20. yüzyılın ikinci yarısına rastlar. Osmanlı’da askeriye de içine alan bürokratik bir burjuva sınıfı, bazı değişimleri yukarıdan aşağıya doğru hayata geçirmiştir. Cumhuriyetten sonraki çeyrek asırda henüz batı tarzı burjuvazi oluşturulamadığından, bürokratik burjuvazi bu olguyu ortaya çıkarabilecek değişimleri gerçekleştirmeye çalışmıştır. 1960’lardan sonra hızlanarak sayıları artan burjuva sınıfın içinden sivrilen girişimciler, sanayileşme ve kapitalistleşmeyi gerçekleştirme çabası içinde olmuşlardır.

Türk burjuvazisinin ve sanayiinin gelişimi paralel bir seyir izlediğinden sanayileşme düzeyini, Cumhuriyetten günümüze nüfusun nitel yapısına, kentleşme oranına ve GSMH içinde tarım ve sanayi sektörlerinin oranlarındaki gelişime bakarak incelemek mümkündür. Aşağıda Tablo-1’de nüfus sayımının resmi olarak yapıldığı 1927 yılından son verilerin elde edildiği 1997 yılı sayımına göre Türkiye’nin kentleşme oranları görülmektedir.

Tablo-1
Sayım Yılları İtibariyle Türkiye Nüfusu ve Kentleşme Oranları

SAYIM YILI	TOPLAM NÜFUS (Milyon)	ŞEHİR (Milyon)	KÖY (Milyon)	KENTSEL NÜFUS ORANI (%)	KIRSAL NÜFUS ORANI (%)
1927	13.6	3.3	10.3	24	76
1935	16.1	3.8	12.3	24	76
1950	20.9	5.2	15.7	25	75
1960	27.7	8.8	18.9	32	68
1970	35.6	13.7	21.9	39	61
1980	44.7	19.6	25.1	44	56
1990	56.4	33.3	23.1	59	41
1997	62.8	40.9	21.9	65	35

Kaynak: 75. Yılında Sayılarla Türkiye Cumhuriyeti, (DİE Yayını, 1998:3)

Tablo-1’de görüldüğü gibi, nüfus sayımının resmi olarak yapıldığı 1927 yılında toplam nüfusun 0.24’ü şehirlerde yaşamakta iken 0.76’sı kırsalda yaşamaktaydı. 1960’larda 0.32’si kentsel, 0.68’i kırsal olan nüfus oranı, ancak 37 yıl sonra 1997’de tersine çevrilmiş ve kentsel nüfus oranı 0.65’e ulaşmıştır. Bu demektir ki; Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden yıllardan itibaren 70 yılda şehirlere büyük bir göç yaşanmış ve kırsal nüfus ile kentsel nüfus oranları tümüyle yer değiştirmiş bulunmaktadır.

Kentleşme oranını nüfusun nitelikleri ile ilişkilendirmek amacıyla hazırlanan Tablo-2’de 1935-1997 yılları arasında 15-24 yaş aralığındaki nüfus toplamı, lise ve yüksek öğretimdeki öğrenci sayıları ve toplam nüfusa oranları ile birlikte verilmektedir.

Tablo-2
Kentleşme Oranı ve Nüfusun Nitelikleri

ÖĞRE- TİM YILI	15-24 YAŞ GRUBU NÜFUS TOPLAMI (Bin)	15-24 YAŞ GRUBUNUN TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ ORANI (%)	ÖĞREN- Cİ SAYISI (Lise) (Bin)	ÖĞREN- Cİ SAYISI (Üniv.) (Bin)	LİSE ÖĞRENCİ- LERİNİN 15-24 YAŞ NÜFUSUNA ORANI (%)	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLE- RİNİN 15-24 YAŞ NÜFUSUNA ORANI (%)
1934-35	2.434	15	18	7	0.7	0.3
1949-50	4.351	20.8	77	25	1.8	0.6
1959-60	4.607	16.6	160	54	3.5	1.2
1969-70	6.546	18.4	432	147	6.6	2.2
1979-80	9.017	20.2	1.047	270	12	3
1989-90	11.312	20	1.583	645	14	5.7
1996-97	12.443	20	2.491	1.222	20	9.8

Kaynak: DİE, İstatistik Göstergeler (1923-1998)’deki veriler yazar tarafından derlenmiştir.

Tablo-1 ve 2’de görüldüğü gibi, 1935’de toplam nüfusun 0.24’ü kentlerde yaşamakta, toplam nüfusun 0.15’ini oluşturan 15-24 yaş aralığındaki nüfusun, 0.07’si lise eğitiminden, 0.03’ü yüksek öğrenimden yararlanmakta iken, 1960’da toplam nüfusun 0.32’si kentlerde yaşamakta, toplam nüfusun 0.16,6’sını oluşturan 15-24 yaş aralığındaki nüfusun, 0.3,5’i lise eğitiminden, 0.1,2’si yüksek öğrenimden yararlanmaktadır. 1997 yılına gelindiğinde ise toplam nüfusun 0.65’i kentlerde yaşamakta, toplam nüfusun 0.20’sini oluşturan 15-24 yaş aralığındaki nüfusun, 0.20’si lise eğitiminden, 0.9,8’i de yüksek öğrenimden yararlanmaktadır.

Tablolardaki veriler incelendiğinde, kentsel nüfusun artışı ile nüfusun nitelik kazanması benzerlik göstermektedir. Diğer taraftan 15-24 yaş aralığındaki nüfusun 0.70’inin halen rekabetçi bir ortamda asgari nitelik sayılabilecek lise ve üniversite eğitiminden uzak olduğu görülmektedir.

Sanayileşme ve nüfus yapısı arasındaki ilişkiyi açıklayan Tablo-3’de çalışabilir nüfus olarak tanımlanan 15-55 yaş ve üstündeki nüfusun, toplam nüfusa oranı ve GSMH içinde, tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin payları görülmektedir.

Tablo-3
Yıllar İtibariyle Sanayileşme - Nüfus Yapısı ve
GSMH İçindeki Sektörel Paylar

YILLAR	15-55 YAŞ ARALIĞININ TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ ORANI(%)	TARIM SEKTÖRÜNÜN GSMH İÇİNDEKİ ORANI (%)	SANAYİ SEKTÖRÜNÜN GSMH İÇİNDEKİ ORANI (%)	HİZMETLER SEKTÖRÜNÜN GSMH İÇİNDEKİ ORANI (%)
1935	58.3	35.2	17.8	47
1950	61.6	41.7	14.6	43.7
1960	58.6	37.9	17.2	44.9
1970	58.3	36.7	16.6	46.7
1980	60.8	25.5	18.3	56.2
1990	65	16.8	24.8	58.4
1997	69.4	13.4	23.7	62.9

Kaynak: DİE, İstatistik Göstergeler (1923-1998)'deki veriler yazar tarafından derlenmiştir.

Batının 19. yüzyıl boyunca sürdürdüğü sanayileşme sürecini Türkiye'nin zamanında yakalayamadığı ve henüz tamamlayamadığı incelenen niteliklerden anlaşılmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerde, GSMH içindeki sektör paylarına bakmak, aradaki farkı açıkça görmeye yetecektir. Dünya Bankasının 1995'te yayınladığı rapora göre hazırlanan tablo aşağıdadır.

Tablo-4
Çeşitli Ülkelerde GSMH İçindeki Tarım-Sanayi-Hizmet Sektörlerinin Payları

ÜLKE	TARIM (%)	SANAYİ (%)	HİZMETLER (%)
JAPONYA	2	41	57
İSVEÇ	2	31	67
ALMANYA	1	38	61
HOLLANDA	4	28	68
İTALYA	3	32	65

Kaynak: World Bank, World Development Report (1995:167)'deki veriler yazar tarafından derlenmiştir.

Ülkemizde Cumhuriyetin kurulmasını takip eden 1923-1930 dönemi ulusal ekonomiye geçiş dönemi olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde sanayi; tarım ürünlerini işleme, madencilik ve dokuma alanlarında odaklaşan bir nitelik kazanmıştır. Devletçi iktisat politikaları ve devlet öncülüğünde planlı sanayileşmenin uygulandığı yıllar, sanayi üretiminin önemli ölçüde geliştiği ve bugünkü sanayinin altyapısının oluşturulduğu dönemi simgelemektedir. 1934-

1938 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı ile, devlet öncülüğünde özkaynaklara dayalı kimya, kağıt-selüloz, madencilik, tekstil, seramik ve demir-elik alanlarında 20 fabrika kurulması öngörülmüş ve bu projelerin tamamı gerçekleştirilerek ekonomik gelişmede sanayiye öncelik verilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1946-1960 yılları arasında tarımsal değişim ve kentleşmeye dayalı olarak iç piyasanın genişlemesi sonucu, sanayi canlılık kazanmıştır. Sanayileşmede özel kesimden çok kamunun etkili olduğu bu dönemde temel tüketim mallarının üretimi artırılarak, yerli üretim süreci desteklenmiştir. 1960'lı yıllarda başlayan planlı kalkınma döneminde sanayi üretiminde önemli artışlar sağlanmıştır. Bu dönemdeki temel yaklaşım, sanayi ürünlerini ithal etmek yerine Türkiye'de üretilmesini sağlamak olmuştur. Diğer bir ifadeyle, bu dönemde sanayi gümrük duvarlarıyla korunmuş, fiyatlandırma rekabetten çekilmeye gerek duyulmayan bir ortamda yapılmıştır. 1980 sonrası dönemde ise, ihracata dayalı bir sanayi politikası benimsenmiş, ihracatın uyarıcı etkisinden yararlanarak sanayinin yapısını değiştirmek ve sanayileşmeyi sürdürmek amaçlanmıştır. Bu dönem, fiyatlandırmada dış rekabet ile ilk defa karşılaşılan bir dönem olmuş, ürün nitelikleri ve fiyat açısından Türk sanayiinin performansı yükselmiştir. Ancak tüm bu olumlu gelişmelere rağmen ülkemizde sanayileşme süreci henüz tamamlanamamıştır.

1980 sonrası dönemin genel bir değerlendirmesini yapmak gerekirse; bu dönemde, ekonomide rekabetçi bir yapının benimsendiği, dış ticaret kısıtlamalarının ortadan kaldırıldığı ve fiyatların belirlenmesinde piyasa güçlerine ağırlık verilmesi yönünde önemli adımlar atıldığı söylenebilir. Ancak 1994 yılında, ekonominin iç ve dış dengelerini altüst eden bir kriz yaşanmıştır. Krizi aşmak, amacıyla toplumda "94 Kararları" olarak bilinen, Ekonomik Önlemler Planı 5 Nisan 1994'de yürürlüğe konmuştur. Bu önlemlerin sanayi kesimi açısından önemi, 1980 sonrası temel tercih olarak belirlenen özelleştirme yaklaşımının hızlandırılmasına dönük düzenlemelerdir. Bu amaçla, 27 Kasım 1994 tarihinde, 4046 no'lu Özelleştirme Yasası çıkarılarak, gerekli kurumsal düzenlemeler oluşturulmuştur.

1994 krizinde ekonomide yaşanan durgunluk sonucu, sınai yapıda gözlenen fiyatlandırma davranışları, üretim sektörlerinde oligopolist bir yapıyı yansıtmaktadır. Oligopol sektörlerdeki firmalar, krizi izleyen dönemde yaşanan talep daralması nedeniyle üretimlerini azaltmışlar, talepteki küçük canlanmalara, üretimlerini artırmak yerine fiyatlarını artırarak karşılık vermişlerdir. Yoğunlaşmanın yüksek olduğu (az sayıda firmanın pazarda 0.70 veya üstünde paya sahip olduğu) sektörlerdeki firmaların fiyatlandırma davranışları, ekonomik güçlerinden yararlanarak krizin olumsuz etkilerini diğer kesimlere aktarabilme

isteklerinden kaynaklanmaktadır. Bu durum sanayinin yapısının, söz konusu firmalara bu imkanı verecek şekilde rekabetten yoksun olduğunu ortaya koymaktadır. 1996-2000 dönemini kapsayan, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da sanayileşmenin kalkınmanın temel unsurlarından biri olduğu vurgulanarak, dünya pazarları ile bütünleşme ve Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde dışa açık, rekabet gücü yüksek, ihracata dönük, hammadde ve insan kaynaklarımızın değerlendirildiği bir sanayi yapısının özel kesim ağırlıklı oluşturulacağı ifade edilmektedir.

Türkiye'de, piyasa ekonomisine geçilen 1980 yılından itibaren, Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından üretim sektörlerinde yoğunlaşma dereceleri hesaplanmaktadır. Yoğunlaşma oranlarının hesaplanmasında genellikle 4-firma yoğunlaşma oranı kullanılmaktadır. Bu yöntemle göre, herhangi bir üretim sektöründe pazar payı en yüksek olan ilk 4 firmanın, toplam pazarın 0.30'una hakim olduğunda "düşük yoğunlaşma"dan, yine ilk 4 firmanın 0.71 ile 100 aralığında pazar payına sahip olması durumunda da söz konusu üretim sektöründe "çok yüksek yoğunlaşma"dan sözedilmektedir.

Aşağıda Tablo-5'de Türk sanayii'nin yoğunlaşma dereceleri, sektör sayıları ile birlikte verilmektedir.

Tablo-5
Yıllar İtibariyle Türk Sanayii'nin Yoğunlaşma Dereceleri

YOĞUNLAŞMA DERECESESİ	SEKTÖR SAYISI (1980)	SEKTÖR SAYISI (1994)	SEKTÖR SAYISI (1995)	SEKTÖR SAYISI (1996)	SEKTÖR SAYISI (1997)	SEKTÖR SAYISI (1998)
Düşük (0-30)	15	17	18	18	18	20
Orta (31-50)	26	21	19	20	34	35
Yüksek (51-70)	17	22	26	27	27	25
Çok yüksek (71-100)	26	25	23	21	44	44
TOPLAM	84	85	86	86	123	124

* DİE'nin söz konusu yıllara ilişkin verilerinden yararlanarak yazar tarafından hazırlanmıştır. (1980-1994 aralığında, yoğunlaşma oranlarında önemli bir değişim gözlenemediğinden aradaki yıllar tabloya alınmamıştır.)

Tablo-5'e göre, Türk sanayiinde, 18 yıllık bir süreçte, üretim sektörlerinin sayısı yaklaşık 0.50 artış göstermiştir. Bu sevindirici gelişme, Türkiye'ye know-how girdiğini, yeni ve farklı ürünlerin üretildiğini göstermektedir. Diğer taraftan sanayideki genişleme yoğunlaşmayı da beraberinde getirmiştir. Tabloda görüleceği üzere; 1980 yılında 26 sektör çok yüksek yoğunlaşma düzeyinde iken son verilere ulaştığımız 1998 yılında 44 sektör çok yüksek yoğunlaşma düzeyindedir.

Tablo-6'da ise Türk sanayiinde, yoğunlaşma derecelerine göre hesaplanan tekelleşme oranları görülmektedir.

Tablo-6
Yıllar İtibariyle Türk İmalat Sanayii'nde Tekelleşme Oranları

YILLAR	YOĞUNLAŞMANIN YÜKSEK VE ÇOK YÜKSEK OLDUĞU SEKTÖRLER TOPLAMI	TOPLAM SEKTÖR SAYISI	TEKELLEŞME ORANI (%)
1980	43	84	51
1994	47	85	55
1995	49	86	57
1996	48	86	56
1997	71	123	58
1998	69	124	56

* Tablo-5'in verilerinden yararlanarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo-6'da görüldüğü gibi Türk sanayii'nin tekelleşme oranı 18 yılda 0.05 artış göstermiştir. Türk sanayii'ndeki gelişimin ulusal ölçekte sınırlı kaldığını söylemek gerekmektedir. Zira sermaye birikimindeki büyüklük ya da kapitalistleşme açısından, firma bazında batı dünyası ile karşılaştırma yapıldığında aşağıdaki sonuçlar Türk firmalarının uluslararası ve küresel rekabette ne kadar geride kaldığını göstermektedir. Türkiye'nin dünya ölçeğinde büyük firması yoktur, ancak Avrupa ölçeğinde birkaç firmasının olduğu aşağıdaki tablolarda görülmektedir.

TABLO – 7
2001 Yılında Dünyanın En Büyük 500 Firması
Listesinde Yer Alan İlk 10 Firma

SIRA	FİRMA	ÜLKE	PİYASA DEĞERİ (Milyar Dolar)
1	General Electric	ABD	477.4
2	Sysco Systems	ABD	304.6
3	Exxon Mobil	ABD	286.3
4	Pfizer	ABD	263.9
5	Microsoft	ABD	258.4
6	Wal-Mart	ABD	250.9
7	Citigroup	ABD	250.1
8	Vodafone Group	İngiltere	227.1
9	Intel	ABD	227
10	Royal Dutch/Shell	Hollanda/İngiltere	206.3

Kaynak : [www./specials.ft.com/financial times 500/may 2001](http://www./specials.ft.com/financial%20times%20500/may%2001)

Financial Times'in yaptığı bu çalışmaya göre; 477.4 milyar Dolar piyasa değerine ulaşan General Electric, 2001 yılında dünyanın en büyük şirketi olmuştur. General Electric'in satış gelirleri ise 129.8 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin 2001 yılı GSMH'nin 200 milyar Dolar civarında olacağı gözönüne alındığında, General Electric'in büyüklüğü daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. 2000 yılında dünyanın en büyük şirketi olan Microsoft, ABD Adalet Bakanlığı'nın anti-tekel yasalarını ihlal ettiği gerekçesiyle ikiye bölme kararı vermesinden sonra 258.4 milyar Dolar piyasa değeri ile 5. sıraya, 22.9 milyar Dolar satış geliri ile de 79. sıraya düşmüştür General Electric'i, 304.6 milyar Dolar'lık piyasa değeri ve 19.3 milyar Dolar satış geliri ile Sysco Sistems, ve 250.9 milyar Dolar piyasa değeri ve 193.2 milyar Dolar satış geliri ile Wal-Mart Stores izlemektedir.

Aşağıda Tablo-8'de Financial Times'in yaptığı çalışmaya göre, 2001 yılında piyasa değeri bazında Avrupa'nın en büyüğü olan 10 firma yer almaktadır.

TABLO – 8
2001 Yılında Avrupa'nın En Büyük 500 Firması
Listesinde Yer alan İlk 10 Firma

SIRA	FİRMA	ÜLKE	PİYASA DEĞERİ (Milyar Dolar)
1	Vodafone Group	İngiltere	227.1
2	Royal Dutch/Shell	Hollanda/İngiltere	206.3
3	Nokia	Finlandiya	197.4
4	BP	İngiltere	178
5	Glaxo Smithkline	İngiltere	160.4
6	HSBC Holdings	İngiltere	140.6
7	Novartis	İsviçre	123.4
8	Total Fina Elf	Fransa	102.9
9	France Telecom	Fransa	96.6
10	Deutsche Telecom	Almanya	94.7

Kaynak : [www./specials.ft.com/financial times 500/may 2001](http://www./specials.ft.com/financial%20times%20500/may%2001)

TABLO – 9
2001 Yılında Avrupa'nın En Büyük 500 Firması
Listesinde Yer Alan Türk Firmaları

SIRA	FİRMA	PİYASA DEĞERİ (Milyar Dolar)
157	T. İş Bankası	10.3
331	Sabancı Holding	4.1
381	Akbank	3.2
399	Tüpraş	3
408	Koç Holding	2.9
418	Yapı Kredi Bankası	2.7
459	Petrol Ofisi	2.4

Kaynak : www./specials.ft.com/ft 500/may 2001

Financial Times'in yaptığı çalışmaya göre, 2001 yılında piyasa değeri bazında Avrupa'nın en büyüğü olan 500 firma arasına Türkiye'den 7 firma girmiştir. Türkiye İş Bankası, 10.3 milyar Dolar piyasa değeri ile 157. sırada yer almaktadır.

Bankaların ve mali piyasaların da ekonomik sistem içinde çok önemli bir rolü vardır. Financial Times'in yaptığı "Dünyanın 500 Büyük Şirketi" sıralamasında 40'ın üzerinde banka bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda piyasa değerlerine göre dünyanın en büyük bankalarından bazıları ve sıralamadaki yerleri görülmektedir.

TABLO –10
2001 Yılında Dünyanın En Büyük 500 Firması
Listesinde Yer Alan Bazı Bankalar

SIRA	BANKA	PİYASA DEĞERİ (Milyar Dolar)
7	Citigroup	250.1
51	Bank of America Corp.	82.7
62	Union De Bank Switzerland	73.6
76	Royal Bank of Scotland	62.8
92	Barclays Bank	53.6
100	Deutsche Bank	51
112	Bank of Tokyo-Mitsubishi	46.9
148	ABN Amro Bank	35.3
202	Unicredito Italiano	25.5
385	Danske Bank	13.6

Kaynak : www./specials.ft.com/ft 500/may 2001

Türkiye'nin en güçlü firmaları ve bankalarının, ABD ve Avrupa'lılardan geride kalmasının nedeni; Türk firmalarının ithal ikameci politikalarla korunarak büyümesi ve piyasa ekonomisine geçilen 1980 yılına kadar dış rakip olmadığı için rekabetle karşılaşmamış olmasıdır. Batı 1950'lerde teknoloji devrimini gerçekleştirip, 1960-1970'lerde çokuluslu şirketler aracılığıyla uluslararası pazarlara yerleştiğinde, Türkiye kapalı bir ekonomiye sahipti. Çokuluslu şirket modeli, batının kapitalistleşme sürecinin son aşaması olan küreselleşmeye 1980'li yıllarda ulaştığında, ülkemizde piyasa ekonomisine henüz geçmişti.

Finans sektöründeki gelişmeler incelenerek Türkiye'nin kapitalistleşmenin neresinde olduğunu belirlemek mümkündür. Batı'da ticaret ve sanayiinin gelişmesini izleyen ve destekleyen bir süreç içerisinde bankacılık sistemi oluşmuştur. Büyük sınıai yatırımların ve uluslararası ticaretin finansmanında bankalar çok önemli rol oynamış ve başarılı hizmetler vermişlerdir. Örneğin İngiltere'de ticaret, sanayi, taşımacılık ve bankacılık sektörlerinin tam bir işbirliği içine girmesi sanayi devriminin başarılmasında belirleyici olmuştur.

Osmanlı Devleti, Batı Avrupa'da yaşanan gelişme, sanayileşme ve dışa açılma sürecini yaşamadığı için, benzer bir bankacılık sistemine ihtiyaç duymamış ve teşvik etmemiştir. Sanayileşme yönünde bir devinim olmadığından toplumun bir finansman ve finansal kurumlaşma ihtiyacının henüz yaşanmadığı söylenebilir. Kamuda bu ihtiyaç ortaya çıktığında da hazinenin iç ve dış borçlanmasını kolaylaştırmak ve sürdürmek açısından yabancı bankalardan hizmet alınmıştır.

Kırım Savaşı'ndan sonra Tanzimat Fermanı'na ek olarak çıkarılan 1856 tarihli Hattı Hümayun'da ekonomik ve mali sistemi yönlendirmek ve canlandırmak için bir banka kurulmasının öneminden söz edilmiştir. Bu kararın ilanından kısa bir süre sonra bir İngiliz semaye grubuna 500 bin İngiliz lirası sermayeli ve Bank-ı Osmani adını taşıyan bir banka kurma izni verilmiştir. 1863 yılında banka, Bank-ı Osmani-i Şahane'ye katılarak faaliyetine son vermiştir. Günümüze Osmanlı Bankası olarak gelen bu banka, Fransız-İngiliz ortak sermayesiyle ve 30 yıl süreyle imtiyaz almıştır. Bankaya Hazine işlemleri yapma ve banknot çıkarma yetkilerinin yanısıra ticari bankacılık işlemleri yapma hakkı da verilerek her türlü vergi ve resimden muaf tutulmuştur.

İkinci yabancı banka merkezi Paris'te olan Credit Lyonne'dir. Bu banka 1933 yılına kadar faaliyetlerine devam etmiştir. 19. yüzyılın sonu ve 20 yüzyılın başında Osmanlı İmparatorluğu'nun İngiliz ve Fransızlarla ekonomik ve mali ilişkileri bozulurken, Alman ve İtalyanlarla ilişkileri hızla gelişmişti. Bu çerçevede 1906 yılında Alman sermayeli Deutsche Orient Bank, 1909 yılında da Deutsche Bank Türkiye'ye gelmiş ve İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar kalmıştır. Ardından 1911 yılında İtalyan Bankası Banco Di Roma ve 1919 yılında Banco

Commerciale Italiana gelmiş ve 1977 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür. Gelen yabancı bankalar, ülkeleriyle Osmanlı Devleti arasında özellikle ticari ilişkileri geliştirmeye çalışmışlar, madencilik ve ulaştırma alanlarına da yatırım yapmışlardır.

Osmanlıların ulusal bankacılık girişimi Ziraat Bankası (1888) ile başlamış ve tarım sektörüne kredi vermeyi amaçlamıştır. 1917’de yerli sermaye ile kurulan ilk banka İtibar-ı Milli Bankası’dır ve 1924 yılında Türkiye İş Bankası ile birleşmiştir. Atatürk İş Bankası’nın kuruluşuna bizzat hissedar olarak öncülük etmiş ve 1 milyon lira sermaye ile kurulan bu bankaya 250 bin lira vererek ortak olmuştur. 1926 yılında Anadolu’da faaliyet gösteren 11 mahalli banka, İstanbul’da kurulmuş 5 büyük banka ve Ankara’da 1 banka vardı. 1930 yılında ise 15 milyon sermaye ile banknot basma imtiyazına sahip olan T.C. Merkez Bankası 1715 sayılı yasa ile kurulmuştur. Merkez Bankası faaliyete geçene kadar Osmanlı Bankası ülkede merkez bankası gibi görev yapmıştır. 1930’lu yıllar devlet bankacılığının gelişme ve yayılma dönemidir. Sümerbank, Etibank, Denizbank, İller Bankası, Türkiye Halk Bankası bu dönemde kurulan bankalardır.

Halen ülkemizde,

- 4 Kamusal Sermayeli Ticaret Bankası,
- 27 Özel Sermayeli Ticaret Bankası,
- 9 Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilen banka,
- 4 Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Banka,
- 13 Türkiye’de Şube Açan Yabancı Banka,
- 3 Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankası,
- 12 Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankası,
- 3 Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankası,

vardır. Bu bankaların aktif toplamı 31.03.2000 tarihi itibarıyla, 133 Milyar Dolar civarındadır. Bu meblağ gelişmiş ülkelerin, orta boy tek bir bankasının aktif toplamı kadardır.

Sanayileşme, dışa açılma ve ekonomik kalkınma açısından diğer önemli bir kuruluş da borsadır. Türkiye’deki organize menkul kıymet piyasalarının kökleri 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır. İlk menkul kıymetler piyasası Kırım Savaşı’ndan sonra 1866 yılında kurulan Dersaadet Tahvilat Borsası idi. Bu borsa çökmüş Osmanlı ekonomisinden yüksek getiri almayı amaçlayan Avrupa’lı yatırımcılar için bir aracı kuruluştu. Cumhuriyetin ilanından sonra 1929 yılında 1447 sayılı “Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu” ile tecrübesiz sermaye piyasalarının, “İstanbul Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsası” adı altında organize olması sağlanmıştır.

Borsa, kısa sürede gelişerek yurt çapında girişimcilerin fon ihtiyaçlarının karşılanmasına önemli katkıda bulunmuştur. Ancak, 1929 Amerikan Ekonomik krizinin tüm dünyayı etkilemesi ve ardından 2. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi Borsa'nın başarısını gölgede bırakmıştır. Sanayi devrimi süresince, hisse senetlerini halka arz eden anonim şirketlerin sayısı sürekli artmıştır. Bu hisseler çoğu bireysel, bir kısmı da kurumsal olan yatırımcılardan yoğun talep görmüştür.

Türkiye'nin piyasa ekonomisine geçtiği 80'li yılların ilk dönemlerinde sağlıklı sermaye hareketlerine uygun, gerek mevzuat gerekse kurumların oluşması yönünden sermaye piyasalarında önemli gelişmeler olmuştur. 1981 yılında Sermaye Piyasası Kanunu ve 1982 yılında da menkul kıymetler piyasasının yönetiminden, kontrolünden ve mevzuatının düzenlenmesinden sorumlu Sermaye Piyasası Kurulu oluşturulmuştur. 1985 yılı sonunda da İstanbul Menkul Kıymetler Borsası faaliyete geçmiştir.

Halen borsada, elektrik-elektronik, gıda, gübre ve tarım ilaçları, inşaat malzemeleri, lastik, makina-döküm, medya, mobilyacılık, orman ürünleri, kimya ve petrol ürünleri, otomotiv, tekstil sektörleri ile sağlık, turizm, bankacılık, menkul ve gayri menkul yatırım ortaklığı, factoring-leasing hizmetleri veren firmaların hisse senetleri işlem görmektedir. Borsada 2001 Mayıs ayı itibariyle 16'sı gözaltı pazarında olmak üzere 320 şirketin hisse senetleri halka arz edilmektedir. Ancak bu şirketlerin toplam borsa değerleri de kapitalistleşmiş ülke şirketlerinin borsa değerleri ile karşılaştırıldığında çok küçük kalmaktadır.

Son olarak küreselleşme, şirket birleşmeleri ve rekabet yasasından kısaca söz ederek toparlamak gerekirse, küreselleşmeyi, sermayenin supranasyonal (ulusüstü) bir nitelik kazanması, diğer bir ifadeyle sermayenin uluslararası ve küresel dolaşımı, kapitalizmin tüm dünya ülkelerinde yaygınlaşması süreci şeklinde tanımlamak mümkündür. Türkiye gibi alt sıralardan kurtulma çabası içinde olan ülkeler açısından küreselleşme sınıf atlamada bir fırsat yaratabilir.

ABD ve Avrupa'da sanayi devrimini tamamlayarak kapitalistleşmeyi sağlayan süreç, kırsal kesimin, kentsel ve nitelikli bir nüfus haline dönüşmesi, burjuvazinin gelişmesi ve kapitalistleşme olgusunun ardından enformasyon teknolojilerinde yaşanan ilerleme de küreselleşmeye ivme kazandırmıştır. Tarım çağı, sanayi çağı ve bilgi çağı ya da birinci, ikinci ve üçüncü küreselleşme olarak da tanımlanan bu süreç yaşanan gelişmelerle birebir örtüşmektedir. Ancak küreselleşme, modern ekonomilerde bir yandan rekabeti artıran, diğer taraftan tekelleşmeyi hızlandıran bir süreç olarak gelişmektedir. Özellikle uluslararası rekabet, ulusal ölçekte büyük firmaları dünya ekonomisi içinde küçülttüğçe, bu firmalar da dünya ölçeğinde büyümenin peşine düşmekte ve böylelikle şirket birleşmeleri ve satın almalarla eskiden olmayan boyutlara ulaşmaktadırlar.

Küreselleşme dışsal ve içsel olmak üzere iki farklı türde şirket evliliğine neden olmaktadır.

Dışsal sebeplerin başında; daha yüksek borsa değerine ulaşmak gelmektedir. Borsada değeri, her biri 100 milyon Dolar olan iki şirket birleşince, ortaya 230 milyon Dolar değerinde tek bir şirket çıkmaktadır. Bu şekilde hissedarlar, durdukları yerde daha zengin olmaktadır. Şirket yönetimlerinin nihai hedefi hissedarların servetlerini büyütmek olduğundan, yönetim kurulları birleşmelere yalnızca bu nedenle sıcak bakmaktadırlar. Büyük şirketlerin özkaynak ve borç kaynak maliyetlerinin düşük olması nedeniyle rekabet üstünlüğü sağlaması da ikinci dışsal nedendir.

İçsel sebepleri ise ciroyu ve karı artırmak, riski dağıtmak, rekabeti azaltmak, birim üretim maliyetlerini düşürmek ve araştırma-geliştirme yapabilmek şeklinde sıralamak mümkündür.

Şirket birleşmeleri yoğunlaşmayı artırarak firmalara tekel gücü sağlarken, piyasadaki rekabeti ortadan kaldırmakta ve ekonominin performansı olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Pazar gücü yüksek olan bir firma, rekabetin olmadığı bir ortama ölçek ekonomisi yoluyla ulaşabileceği gibi rakip firmaları ele geçirerek de ulaşabilir. Bu nedenle kamu müdahaleleri yoluyla ekonominin performansını olumsuz yönde etkileyecek sapmaları düzenleme ihtiyacı, antitröst yasaların oluşumuna zemin hazırlamıştır. Örneğin 1890 yılında ABD’de çıkarılan Sherman Act, anti-tröst yasası yüzyıldan fazla bir süredir uygulanmaktadır. Türkiye’de Rekabeti Koruma Hakkındaki Kanun ve Kurum; sanayileşme-yoğunlaşma-kapitalistleşme sürecindeki gecikmeye paralel olarak geç ortaya çıkmıştır.

Bugün piyasa mekanizmasının ve özel girişimin önemi çok daha iyi anlaşılmış, özel mülkiyetin güvenliği sağlanmadan piyasa mekanizmasının işlemeyeceği de kabul edilmiştir. Ekonomide katı merkezîyetçiliğin sonuç vermediği anlaşılmış, yatırımlarda miktardan çok kalitenin önemli olduğu kanıtlanmıştır. Modern ekonomilerde devlet üretimden çekilmekle birlikte gelir dağılımına müdahalesi ve piyasayı düzenleyici işlevleri giderek artmıştır. Dünya üzerinde uygulanan yeni ekonomik model, devlet ve piyasanın çelişmediği, birbirlerini tamamladığı bir senteze dayanmaktadır. Güçlü bir hukuk devletinin eksikliği, piyasaların sağlıklı bir rekabetçi yapıya ve kaynakların etkin kullanımına engel olmakta ve makro-ekonomik kriz olasılığını da artırmaktadır.

Bu nedenle serbest rekabet sistemini benimseyen tüm ekonomilerde, bu sistemi koruyucu nitelikli rekabet yasalarına gerek vardır. Rekabet hukukunun, rekabeti koruyucu amaçlı tedbirlerinin ilk ve doğrudan etkilediği kesim işletmelerdir; ancak rekabet yasalarından nihai olarak yararlanan en geniş kesim tüketicilerdir. Rekabetin önemli bir sonucu olan fiyatlarda marjinal maliyete

yaklaşma, ürün kalitesi ve satış sonrası hizmetlerin artması tüketici yararına. Tüketicinin korunması, açıkça anılmamakla birlikte rekabet yasalarının gizli amaçlarından birisidir.

Tüketiciler, pazarda etkin rekabetin sağlanmasıyla, rekabet kurallarının işleyişinden nihai olarak yararlanırlar. Diğer taraftan rakip firmalar ürünlerinin daha fazla satılabilmesi için birim maliyetleri düşürebilecek yeni teknolojilere geçme gereksinimi hissederler. Bu yönüyle de rekabet, teknolojik yenileşmeyi özendirir bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Rekabet yasalarının tek amacı “ekonomik” değildir; sosyal, hatta siyasi amaçları da bulunmaktadır. Türkiye’nin ekonomik alandaki gelişimi için alınması gereken önlemlerin başında, tüm sektörlerde serbest rekabetin sağlanması gelmektedir. Diğer taraftan Türkiye’deki işletmeler dış pazarlara açılırken, Türkiye pazarı da dış rakiplere açılmaktadır. Bu nedenle Türk işletmelerinin, finans, teknoloji, personel, pazarlama ve promosyon açısından çeşitli sorunların üstesinden gelebilmeleri, belirli bir büyüklüğe ulaşmalarını gerektirmektedir. Türkiye’de dış rekabet açısından minimum etkin ölçüğe ulaşmış, uluslararası ticarete uygun olarak yapılmış, etkin ve güçlü işletmelerle birlikte, iç pazarda da fırsat eşitliğinin olduğu ve gerek yasal gerekse ekonomik giriş ve büyüme engellerinin olmadığı bir piyasa yapısı gereklidir. Bu yapının kurulması ve korunması amacıyla, ülkemizde 7.12.1994 tarihinde, 4054 sayılı “Rekabetin Korunması Hakkında Kanun” çıkarılmış ve 1997 yılı sonunda da yasayı uygulamakla görevli Rekabet Kurulu oluşturulmuştur.

Türkiye’de sanayiden eğitime kadar pek çok sektörde firma ve kurumların tekel güçlerini ortadan kaldırmak açısından Rekabet Yasası çok önemlidir. Türkiye ekonomisinin gerçek bir piyasa ekonomisi olabilmesi için Rekabet Yasası’nın uygulanmasından sorumlu Rekabet Kurumu’nun, objektif, tarafsız ve her türlü etkiden uzak çalışabilmesi gerekir.

Rekabet Kurumu, yukarıda belirtilen olgular ve Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üyeliği sürecinde önemli bir görev üstlenmiş bulunmaktadır. Zira Türkiye önündeki bir kaç yıl içinde sanayileşmesini tamamlayarak kapitalistleşme sürecinde ivme kazanmak zorunda kalacaktır. Bu arada sanayide yoğunlaşma artacak, Türk firmaları şirket birleşmeleri, satın-almalar ya da stratejik ortaklıklar vasıtasıyla büyüyeceklerdir. Küreselleşmeden kaçmak ya da onu kucaklamak konusunda dünyada hiç bir ülkenin olmadığı gibi Türkiye’nin de tercih ve karar yetkisi yoktur. Dünya tek pazar olma yolunda hızla ilerlerken Türkiye’nin buna seyirci kalması düşünülmemelidir.

Dünya Ticaret Örgütü’nün 2001 yılı Mayıs ayında yayınladığı rapora göre geçen yıl küresel düzeyde, 6.3 katrilyon Dolar ihracat, 6.6 katrilyon Dolar

ithalat gerçekleştirilmiştir. Türkiye 54 milyar Dolar ithalat ile 0.08 pay, 27.3 milyar Dolar ihracat ile dünya ticaret hacminde 0.04 paya sahip olmuştur. Özellikle ihracattaki payın artırılabilmesi için Türk firmalarının dışarıda ve içeride dünya ölçeğindeki firmalarla birleşmesi ve ülkeye yabancı sermaye girişinin desteklenmesi gerekir. Bu arada her yeni ortaklık ve sermaye girişi, piyasalarda etkin rekabeti sağlamak ve korumakla yükümlü kurulun önemini, sorumluluğunu ve iş yükünü daha da çok artıracaktır. Rekabet Kurumu; bir taraftan Türk işletmelerinin birleşmelerle büyümesinin, küreselleşme olgusu altında ezilmemesini sağlayacak, diğer taraftan da bu büyümenin rekabeti yok etmemesine özen gösterecektir. Bu nedenle kurumun önemi yakın bir gelecekte çok daha iyi anlaşılacaktır.

SORU ve CEVAP BÖLÜMÜ

Murat Şahin ÖCAL- Rekabet Kurumu. Sizin sunuşunuzu izlerken şöyle hızlı bir şekilde Türkiye Cumhuriyeti İktisadî tarihi gözümüzün önünde hızlı bir şekilde aktı gitti ve bunu uluslararası karşılaştırmalarıyla birlikte sunmanızda bize bulunduğumuz yeri ve geldiğimiz mecrayı bir yeniden değerlendirme fırsatı verdi. Ancak galiba ortaya şöyle bir sonuç çıkıyor, bilmem paylaşır mısınız? Kapitalistleşme ya da kapitalizm belli nümerik formatları tutturmanın ötesinde farklı bir yapılanmayı da gerektiriyor. Yani kentleşme oranı olsun, okur-yazar oranı olsun, bunlar genel değerlendirmeler için önemli eşikler, ancak kentlerin içeriği ve okur-yazarlığın içeriği Batıda ve Uzak Doğudaki okunuşu ile Türkiye'deki ve Orta Doğudaki okunuşu arasında oldukça fark olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla bu tür nümerik performanslar bir ülkenin kapitalistleşmesi için çok önemli eşikler olmadığını zaten sizde ifade ettiniz. Hepimizin malumudur Protestan ahlakı kapitalistleşmenin en önemli motorlarından biri olarak "Max Weber" tarafından zamanında dile getirildi ki, çok da yanlışlanmış bir teori değil. Yani, coğrafyalar biraz iktisadî kaderlerini yaşıyorlar. Ancak herkes bulunduğu çemberi bir şekilde aşmaya çalışıyor ve Türkiye'de 1923 ile 2000 yılını karşılaştırdığımız zaman kendi dinamiği içinde önemli atılımlar yapmış bir ülke. Biz şu anda buradan rekabetle ilgili değerlendirmenize gelmek istiyorum, şu anda Türkiye'de olsun, diğer ülkelerde olsun rekabet ihlalleri ve rekabet ihlallerine ilişkin değerlendirmelerde bizim çok önemli bir kriterimiz var, o da yoğunlaşma oranları. Yoğunlaşma oranlarının bir değerlendirme aygıtı olarak kullanılması, yine Batı ekonomilerine baktığımızda çok da yadırgatıcı bir enstrüman değil. Ama Türkiye'ye geldiğiniz zaman holdinglerin yapısı ve çapraz mülkiyet ilişkileri sebebiyle yoğunlaşma oranı çok da sağlıklı bir enstrüman olarak karşımıza çıkmıyor. Çünkü, bir sektörde çok düşük oranda piyasa payına sahip olan bir sektör, bir holding, sahip olduğu diğer şeylerle, firmalarla, farklı bir ekonomik gücü temsil ediyor. Örneğin, basındaki hâkim gücünü ya da nispi hâkim gücünü diğer sektörlerindeki hâkim gücünü güçlendirmek için ya da zayıf durumuna rağmen hâkim bir firma gibi davranmak uğruna kullanabiliyor. Dolayısıyla çapraz sübvansiyonlar önemli bir sorun olarak karşımıza çıkabiliyor. Bu konuda bir çalışma yapmayı, düşündünüz mü, portföyünüzde buna yönelik bir şey var mı, böyle bir değerlendirmeniz ya da gözleminiz oldu mu? Tabii ki benim gözlemlerime katılıyorsanız, teşekkür ederim.

Dr. Tülin DURUKAN- Pek tabii katılmamak mümkün değil. Ben bir kaç yıldır yoğunlaşma konusunda sektörel inceleme yapıyorum, fiilen alanda çalışıyorum. Sizin gözlem itibarıyla söyledikleriniz tamamen olmasa da büyük ölçüde doğru. Yoğunlaşma oranlarına ilişkin en son verileri konuşmamda göstermiştim; 98 yılı itibarıyla, 44 üretim alt sektörü çok yüksek yoğunlaşma

düzeyinde, bu sektörlerden; bira, makarna ve unlu mamuller ile lastik olmak üzere üç tanesinde yer alan firmaların tümüyle, yani pazarın tamamıyla yüzyüze görüştim. Yoğunlaşma oranı dediğimiz kavram, bir pazarda araştırma yapmaya kalkıştığımız zaman, size o pazarın hangi yapıda olduğunu belirten bir gösterge ve bu gösterge baz alınarak herhangi bir pazarda yoğunlaşma yaratan nedenleri tespit etmek mümkün. Ben araştırma yaptığım sektörlerde, yoğunlaşmaya neden olan nitel verilerin kimi zamanda yoğunlaşma sonucu ortaya çıktığını saptadım. Rekabet ihlalleri açısından değerlendirildiğinde; araştırma oldukça ilginç sonuçlar verdi. Yoğunlaşmanın çok yüksek olduğu oligopol piyasa yapısındaki firmalar ile yoğunlaşmanın düşük olduğu tekeli rekabet piyasa yapısındaki firmalar aynı pazar davranışını sergiliyorlardı. Demek ki rekabetçi davranış biçimi hiç değişmiyor. Buradan şu anlaşılıyor: İşverenin rekabete yaklaşımı ve rekabeti algılaması ile yasanın ve yasayı uygulayan sizlerin rekabeti algılaması arasında bir fark var. Firmalar, rekabet gücünden tekel gücünü anlıyorlar ve rekabetsiz bir ortamı tarif ediyorlar. Pazarda en güçlü olmanın yolu, etrafında rakip olmaması ya da iki-üç büyük firmanın birlikte hareket edebilmesi. Oysa yasayı uygulayan kurum olarak sizin rekabete yaklaşımınız; pazarda çok sayıda firmanın olması ya da az sayıda olsa da, etkin rekabeti zedeleyecek pazar davranışı sergilememesi şeklinde. Diğer bir ifadeyle firmaların pazara giriş engeli koymaması, örtülü ya da açık fiyat anlaşmaları yapmaması, ürün, fiyat, bölge ya da miktar bazında pazar paylaşımına gitmemesi, uyumlu eylem dediğiniz olay, zannediyorum sorun konuya iki farklı açıdan bakılmasından kaynaklanıyor. Diğer taraftan sizin yoğunlaşma oranlarını sağlıklı ya da batılı ülkelere kıyasla yetersiz bulmanız konusundaki görüşlerinize katılıyorum. Ancak biraz önce de belirttiğim gibi yoğunlaşma oranları, rekabet ihlallerinin tespitinde bir hareket noktası alınabilir. Özellikle kurumunuzun re'sen soruşturma yetkisini kullanabilmesi açısından, yoğunlaşma oranları baz alınarak yapılacak bir araştırmayla, çeşitli pazar yapılarına ilişkin sürekli güncelleştirilebilen bir bilginin elinizde olması halinde firmaların şikayetini beklemeden yasayı uygulayıp, gereken cezaları verebileceğinizi düşünüyorum.

Şerafettin AKKAYA- Avukat, serbest çalışıyorum. Tülin Durukan Hanım bizi bu konuda aydınlattı ve Türkiye süreci içerisinde kapitalistleşmenin olgularını, belli noktalarını ve ana taşlarını koydu. Bu arada da dünyadaki sürecide koydu, yan yana getirdi. Şimdi ben bu bazın ötesinde rekabet hukuku veya Rekabet Kurumu'nun doğuşu, kapitalistleşme olgusunun sonucu olan bir olay, bir olgudur, bir kurumdur. Böyle algılıyorum ve böyle değerlendiriyorum. Bunun karşılığında Türkiye'de kapitalistleşme sürecinin içerisine geldi, geldi, 80'lerden sonraki yapılaşmadan dolayı da böyle bir kurumu ülkede oluşturdu. Ama görüşleriniz içerisinde son kısımda Rekabet Kurumu'na ağır sorumluluklar

düştüğünü, bu sorumlulukların baştan, doğuş nedeni; dünya konjektöründeki ekonomik yapı, sanayileşme, buna benzer bazlarla Türkiye'deki ekonomik yapı, sanayileşme olaylarının birbiri içerisinde çok cılız kaldığını ve bu cılızlığın yanlış algılamadıysam korunması kavramı içerisinde algıladım. Otomatikman bende şöyle bir duygu doğdu; nasıl Türkiye tarihinin içerisinde kapitalistleşmenin bazı başlangıç noktalarının değiştiriliyor ve şu olsaydı bu olurdu gibi alternatifler getiriliyorsa, 80'lerden sonraki olay sonucunda Rekabet Kurumu erken doğmuş bir kurum mu diye soru işareti oluştu. Bu konuda görüşlerinizi almak isterim.

Dr. Tülin DURUKAN- Görüşünüze saygı duymakla birlikte, sizinle aynı fikirde değilim. Tam tersine geç bile kaldığını düşünüyorum. Amerikan anti-tröst yasası ile Türk Rekabet Yasasının uygulanması arasında yüzyıldan fazla bir zaman var. Bu süreç, sanayileşmemizin gecikmesine, kentsel nüfusumuzun artmasına, insanımızın niteliklerinin artmasından, burjuvazinin 60'lı yıllardan sonra gelişmesine paralel olarak geç kalınmış bir süreçtir. Aslında yasa belki çok daha fazla gecikecekti, ancak Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Rekabet Yasasının çıkarılması ve uygulanması ödevi verildi Türkiye'ye, yasayı çıkarabilmek için de devrin iktidarı gerçekten çok çaba gösterdi ve iyi ki de yaptı diye düşünüyorum; çünkü 1980'lere kadar Türkiye'de piyasa ekonomisine geçilememişti ve devletin korumacı politikaları ile besleyip büyüttüğü dev şirketler vardı. İç piyasa bu devlerin denetimindeydi ve yasal bir müdahale eksikliğinin olması muhtemelen onların çok daha büyümesine neden olabilecekti. Diğer taraftan iç piyasada çok büyük olan bu şirketler, dışa açıldıkları zaman çok küçük kaldıklarını gördüler. Dolayısıyla rekabetin yüksekliği ve tüketicinin refahı açısından ben yasanın geç bile kaldığını düşünüyorum.

Faruk LÜLECI- Enfal Mühendislik ve Araştırma Şirketinin sahibiyim. Uluslararası teknoloji transferi ile ilgileniyorum. Bu gördüğüm kadarıyla sanayiciler veya danışmanlık hizmeti verdiğimiz şirketlerde, özellikle imalat sanayinde rekabet kültürünün hemen hemen olmadığını gözlüyoruz. Dolayısıyla Rekabet Kurulu'nun bu rekabet kültürünü sistematik olarak, en azından orta ve küçük ölçekli şirketlerde nasıl enjekte edileceğine dair bir politika var mı? Bu konuda ben sadece sektörel dış ticaret şirketlerinin öncelikle ele alınmasının daha sistematik bir yaklaşım olacağını düşünüyorum şahsen, bu konuda, bu görüşe iştirak edip etmediğinizi anlamak istiyorum.

İkinci olarak da, sanayicilerde gözlediğiniz, sizlerin gözlediği bu eksiklik, yani rekabetteki eksiklik, dünya pazarındaki yetersizlik için gözlediğiniz beş ana eksiklik nedir, sizlerin gözlediği ve sistematik olarak bu sanayicilere tavsiye edeceğiniz beş tane, ki mutlaka vardır, tavsiyeniz ne olabilir? Bunları alıp bende sanayicilere taşımak isterim.

Dr. Tülin DURUKAN- Çok güzel bir soru. Birinci bölümdeki görüşlerinize elbette katılıyorum, ancak rekabet kültürünü yerleştirmeden önce imalat sanayiinin Rekabet Yasası ve Rekabet Kurumu'nun varlığından ve yaptırımlarından haberdar olması gerekir diye düşünüyorum. Zira herhangi bir kültürün oluşması, toplumlar tarafından benimsenmesi ve yaygınlaşması için uzun bir sürece ihtiyaç vardır, nesillerden nesillere aktarım gerekir. Alan araştırması yaptığımız sektörlerde, özellikle yoğunlaşmanın yüksek olduğu üretim alt sektörlerinde, işletmelerin içerik ve yaptırımlar konusunda pek bilgi sahibi olmamakla birlikte Rekabet Kurumu ve yasadan haberdar olduklarını tespit ettim. Ancak yoğunlaşmanın düşük olduğu sektörlerde, küçük imalat sanayiinde maalesef yasanın ve kurumun adını duymamış işletmeciler var. Tabii ki onlara da anlayış göstermek lazım. Çünkü, bizim ülkemizde biliyorsunuz, işletmelerin % 98.8'i küçük ve orta ölçekli. Dolayısıyla bu işletmeler bir yığın sorunla uğraşıp ayakta kalma mücadelesi verirken rekabet kültürüne sahip olmadıklarını düşünmek bana biraz haksızlık gibi geliyor. Öncelikli olarak Rekabet Yasası ve Kurumun tanıtılmasının, ülkemizde rekabet kültürünün oluşturulması ve yerleştirilmesi açısından çok yararlı olacağını düşünüyorum. Bu tanıtımı başta kurum olmak üzere, meslek odaları, Kosgeb, Sanayi ve Ticaret Odaları yapabilir. Üniversitelerle işbirliği içinde bir girişimde bulunulabilir.

Sorunuzun ikinci kısmına geldiğimizde, pazarlamanın büyük sanayinin en büyük eksikliği olduğunu söyleyebilirim. Bu sorun, konuşmamda da belirttiğim gibi, büyük işletmelerimizin iç piyasa büyüklüğünü yeterli görmüş olmalarından kaynaklanıyor. Cumhuriyetin kurulmasından 1980'lere kadar uzanan bir süreçte uygulanan korumacı devlet politikaları sayesinde özel sektör dışı açılma ihtiyacı hissetmemiş, çünkü iç piyasada alabildiğine büyüme imkanı var. Kapalı ekonomide yüksek gümrük duvarları ile korunmuşlar, rekabetsiz bir ortamda, yalnızca üretim miktarı ya da fiyat konusunda karar vererek daima en yüksek kârı elde etmeyi başarmışlar. O zaman dışı açılmak, uluslararasılaşmak adına bir dolu riske katlanmanın ne anlamı var. Türkiye ile sınırlı bir büyüklük, yeterli görülmuş, ancak yine konuşmamda belirttiğim gibi, küreselleşme öyle inanılmaz bir dalga ki, 80 yılından sonra piyasa ekonomisine geçmemiz dolayısıyla ülkemize dış rakiplerin gelmiş olması, iç piyasadaki devlerin pazar payları konusunda ciddi tehlikeler yarattı ve büyük sanayimiz rekabetle tanıştı. İç piyasada pazar paylarının azalacağı görülünce, ihracat hamlesine girildi. İşte bu noktada özel sektör, pazarlama eksikliğinin çok önemli bir sorun olduğunu kavradı zannediyorum.

İkinci sorun olarak teknoloji üretiminden söz etmek gerekir. 1980'lerden sonra Türkiye hızla teknoloji transferine yöneldi. Belirli bir süre bu yöntem tuttu, ihracatımız arttı. Tekstil sektörü bunun tipik bir örneğidir. Yıllarca Türkiye en

son teknolojiyi ithal edip, fason üretimle ihracata yöneldi. Oysa çok yüksek meblağlar ödeyerek transfer edilen teknoloji ile üretilen ürünler dış piyasada çok düşük fiyatlardan alıcı buldu. Diğer bir ifadeyle katma değeri fevkalade düşük bir üretim söz konusu idi. Ancak yeni dünya düzeninde artık farkedildi ki teknolojiyi, yani bilgiyi fiilen üretmek gerekiyor. Dolayısıyla milyonlarca dolar ödeyerek satın alınan bir teknoloji ile 2 DM'lık tişört üretip satmak çok da akılcı değil ve böyle kalkınmak da mümkün değil, o halde tişörtü üretmek yerine, tişörtün nasıl üretileceğini bilmek, o bilgiyi, know-how'ı üretmenin ve ihraç etmenin işletmelerimiz açısından ikinci önemli sorun olduğunu düşünüyorum.

İşletmelerimizin ar-ge yatırımları ya da teknoloji transferinde önemli finansman sorunlarıyla karşı karşıya olduğunu üçüncü sıkıntı olarak söyleyebilirim. İşletmelerin finansman problemlerinin çözümü için de bankalardan ve mali sistemden destek alması gerekir. İşletme sermayesi ve yatırımlar açısından, ülkenin bankacılık sisteminin güçlü olması gerekir ki, reel sektöre kaynak aktarımı sağlansın.

Bir de eksiklik olarak yönetsel düşünceden söz etmek isterim. Aslında bizim dev firmalarımız, küçük bir aile şirketinin devamı olarak büyüyen ve holdingleşen firmalar olduğu için, yönetimleri her ne kadar profesyonel insanlara teslim edilse de, gerçek anlamda bir kurumlaşmadan söz etmek mümkün değil, en azından benim gittiğim ve incelediğim sektörler açısından konuşuyorum. Türkiye'deki büyük işletmeler sürekli dışarıdan danışmanlık firmaları getiriyorlar, organizasyonlarını yeniden yapılandırıyorlar, hiyerarşik düzende birtakım değişiklikler yapıyorlar, ancak aile üyesi veya büyük hissedarlardan biri mutlaka yönetimdeki yerini koruyor. Yönetim kurulu sekiz kişi de olsa, büyük hissedar, diğerlerine rağmen tek başına karar verebilme gücünde. Bu yönetim anlayışının biraz değişmesi gerekiyor, işletmeler tamamen profesyonellere terk edilebilir mi? Onu da ayrıca tartışmak gerekir. Şimdi insanlar bir ömrünü harcamış, 50 yılda dev bir firma olmuşlar. Tümünü profesyonellere terk edin siz gidin, dediğiniz zaman, patronlar, kendilerini oyuncakları ellerinden alınmış gibi hissedebilirler. Bunun zaman içinde aşılacağını sanıyorum. Dolayısıyla, pazarlama, teknoloji üretimi, finansman, yönetsel düşünce ve kurumlaşmanın tam sağlanamamış olmasını Türkiye'deki işletmelerin hem iç hem de dış rekabet konusunda yaşayabileceği sıkıntılar olarak, gördüğümü söyleyebilirim.

Murat Şahin ÖCAL- Bu rekabet kültürünün yayılması ile ilgili olarak, sayın avukatın sorusuna cevap vermeye çalışacağım. Rekabet kültürünün yayılmasıyla ilgili olarak biz Rekabet Kurumu olarak gerek uluslararası sempozyum düzeyinde, gerek ulusal kongrelere katılım sağlamak suretiyle, TÜSİAD'la ortak çalışmalar yapmak suretiyle, daha doğrusu onların davetlerine icabet etmek suretiyle ve Barolar Birliği ile müşterek çalışmalar, eğitim

çalışmaları yapmak suretiyle rekabet kültürünün daha geniş kitlelerce tanınması yolunda bir çalışma içindeyiz ve bu çalışmalarda bizim oldukça bir mesaimizi işgal ediyor. Bununla birlikte rekabet kültürünün arzu edildiği seviyede, yani hem bizim açımızdan, hem özel sektördeki insanların arzu ettikleri seviyede oluşmuş olmamasından dolayı da, şimdi söyleyeceklerim kişisel görüşlerim, kurumu temsil etmiyorum, büyük bir endişe duymamak gerektiğini düşünüyorum. Nasıl ki Medeni Kanun çıktığı zaman medeni kültür yok diye bir endişe duyulmamış ve medeni kültürün yayılması için Adalet Bakanlığı orijinli bir kültür yayma hareketi başlamadıysa, Rekabet Kurumu'nda sonuç itibarıyla 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunu verdiği görevleri yerine getiren bir idari otorite. Bizimde bundan dolayı çok büyük bir endişemizin aslında olmaması gerekir. Çünkü, bu yasanın muhatapları küçük ve orta ölçekli işletmeler değil, Türk sanayinin ve iş dünyasının % 5'i gibi küçük bir oranını temsil eden, büyük ölçekli firmalar. Dolayısıyla bu büyük ölçekli firmalarında bir rekabet ihlaline girdikleri zaman "bizim rekabet kültürümüz yoktu" demeleri bana bir Türk vatandaşı olarak büyük bir hicap veriyor. Neden? Çünkü bu arkasından şunu çağırıyor, yani Türkiye'de iş dünyasının % 5'ni temsil eden büyük ölçekli firmaların zaten bizim kanunumuzun ve kanunun gereklerinin farkında olduğunu düşünüyorum, o alanda çok ciddi bir açığımız yok. Mevcut açığı da kapatmak için elimizden geleni yaptığımızı düşünüyorum.

Didem AKÇAOĞLU- Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Dördüncü sınıf. Yoğunlaşmayla ilgili olarak birtakım yasalar çıkarılırken ekonomiden tamamıyla ayrı düşünülüyor. Yani meselâ talebin çapraz esnekliği 1990 yılında eğer yanılmıyorsam, Amerika'da iki ayakkabı firmasının birleşmesi sırasında rekabeti sınırlayıcı olarak düşünülerek bir şekilde engellenmiş ve böyle bir şey. Benim merak ettiğim konu Avrupa Birliği müktesebatında var mı, incelediniz mi? Talebin çapraz esnekliği gibi bir kavram veya başka, daha farklı ekonomik kavramlar birleşme ve devralmalarda söz konusu oluyor mu, yoksa nicel kavramlar mı daha çok?

Dr. Tülin DURUKAN- Çok detaylı bir inceleme yaptığımı söylemem ancak, rekabete ilişkin düzenlemeler 1958 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nın, 85. maddesinde, ki 1999 yılında Amsterdam Antlaşması ile madde numarası 81 olarak değiştirildi. İşletmeler arasında rekabeti kısıtlayıcı uygulamalar yer almaktadır. 86. madde ise, hakim durumdaki işletmelerin, hakim durumlarını kötüye kullanmalarını yasaklayan, ve rekabete ilişkin kuralları düzenleyen maddedir. Sizin sözünü ettiğiniz işletmeler arasında gerçekleşen ve hakim durum yaratma ya da mevcut hakim durumu güçlendirmek suretiyle rekabeti sınırlayan birleşme ve devralmalara ilişkin düzenleme, 1990'lara kadar yoktu, çünkü ihtiyaç yoktu. Ancak, 1970'lerde

çokuluslu şirket sayısının hızla artması, 1980'lerde teknolojik gelişmenin yarattığı iletişim devrimi sayesinde bilgiye ulaşılabilirliğin kolaylaşması ve nihayet dünyanın iki süper gücünden biri olan Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte, dünyanın ticari ve siyasi görüntüsü değişti. Uluslararası çalışan işletmeler, küresel düzeyde ticaret ve yatırım yapmaya başladılar. Dolayısıyla şirket birleşmeleri ve devralmalar artınca, Avrupa Birliği 1990 yılında Birleşme Tüzüğü ile şirket birleşmeleri ve satınalmalara, ulusal rekabet yasalarının dışında, topluluk üyesi ülkelerde uluslararası bir düzenleme getirdi. Türk Rekabet Yasası'nda önemli ölçüde Roma Antlaşması'nın 85. ve 86. maddelerine dayandırılarak hazırlanmıştır.

Hukukçu olmadığım için hukukî bir değerlendirme yapamam size, ama pazar paylarının hesaplanması konusunda, sunumumda da belirttiğim gibi, yoğunlaşma oranları kullanılıyor. Pazar payı en yüksek olan, ilk dört firmanın pazarın % 70'ine sahip olması gerekiyor. Burada, birinci olan firmanın pazar payı % 60 olabilir, kalan üç firma % 10'u paylaşıyor olabilir. Her bir firmanın tek tek pazar payının ne olduğu incelenmiyor. Önemli olan bu dördünün toplamının %70'i aşmış olması gerekiyor. AB ve Türk Rekabet Yasasına göre pazar payının yüksekliği, rekabet ihlali açısından yeterli veri kabul edilmiyor. Rekabet gücünün kötüye kullanılması yasaklanıyor. Diğer bir ifadeyle bizim yasamıza göre tekel olmak değil tekel gücünü rekabetin aleyhine kullanmak yasak. Az önce ifade ettiğim oranlar, İngiliz rekabet yasasına göre, bir pazarın üçte birinden fazlasına hâkim olmak, şeklinde tanımlanıyor. Amerikan anti-tröst yasasına göre ise, AB'den farklı olarak tekel gücüne sahip olmak yasaklanmış. Geçtiğimiz yıl Microsoft örneğinde olduğu gibi ABD'de yasaya göre tekel olan bir işletmeyi, parçalamak ve tekelleşimden ayırmak mümkün.

Geçen yıl, dünyanın 500 dev listesinde birinci sırada olan Microsoft, ikiye bölünme kararı verildikten sonra, bu sene açıklanan listede piyasa değeri bazında beşinciliğe, yıllık gelir ortalaması bazında da 79. sıraya geriledi. Dolayısıyla Microsoft örneğindeki bu küçülme, birleşmeler konusunda da, firmaların tekel gücüne kavuşmaları ve pazarı daraltmalarının bir göstergesi olabilir.

Ben aslında bizim yasamızın da yakın bir gelecekte belki biraz iyimser bir öngörü olacak ama, yeterli kalmayacağını, yani yalnızca idari para cezası uygulamanın, rekabet ihlallerini ortadan kaldırmakta kesin çözüm olmayacağını düşünüyorum. Az önce Murat Bey'in de ifade ettiği gibi, holdinglerimizin yapısı ve çapraz mülkiyet ilişkilerinin mercek altına alınması halinde Türk Rekabet Yasasındaki, bölme kararının eksikliği hissedilecektir. Tabii yasalar işlevselliğini yitirince, yasama organı mutlaka ilave tadilatlar yaparak fonksiyonel hale getirecektir diye düşünüyorum.

Öznur YÜKSEL- Çankaya Üniversitesi. Benim iki sorum olacak, birinci sorum; ilginç bir tespitiniz oldu, o tespitinizde dediniz ki, uzun yıllar kırsal nüfus kentsel nüfusun üzerine, gayrisafî millî hasılâya katkısı açısından bir yük teşkil etmiştir, onun tarafından taşınmıştır şeklinde.

Şimdiki durumda bakıyoruz, tütün kanunu, şeker kanunu gibi kanunlar çıkarılıyor ve bir anlamda tarım rekabete açılıyor, diyebilir miyiz bilmiyorum. Burada iki görüş ortaya çıkıyor, bir görüşe göre; artık tarımdaki korumacılığın kaldırılması ile rekabet ortamı yaratılacağı için tarımda bundan sonra daha verimli çalışmak durumunda kalacak.

İkinci görüşe göre; kendi kendini besleyebilen 10 ülkeden biriyken bu himayecilikte kalktıktan sonra tarım sektörünü tamamen yabancı tekellerin eline bırakıyoruz. O nedenle de zaten sanayide gelişmemiştik, bir de tarımı da kaybediyoruz, tamamen küreselleşme kapsamında, yabancı kapitalistlerin elinde kalacağız. İki ayrı görüş var, birinci sorum bu, acaba bu görüşlerden siz hangisine katılıyorsunuz. Bir anlamda da verdiğiniz bu bankacılık sektöründeki gelişmelerle, tarım sektöründeki girdileri de düşünecek olursak, yani; gübre gibi maddeler, diğer girdilerin şimdiki fiyatları da düşünülecek olursa, bankacılık sektöründen de bir şey sağlayamayacağı ihtimali de göz önünde bulundurulursa bu konuda ne çare düşünebiliyoruz. Yani rekabet açısından ümitli misiniz, sizin görüşünüz nedir?

Dr. Tülin DURUKAN- Ben birinci grupta düşünüyorum; tarımın rekabete açılması gerekir. Tablolarda gördüğümüz gibi, yıllarca bir yandan yüksek gümrük duvarları ile sanayici korunurken, diğer taraftan da sus payı olarak köylü, çiftçi sübvansede edilmiş. Neticede sanayimiz güdük kalmış, tarımda, kendimizi besleyemez olmuşuz. Bunca yıldır yanlış yapmış olmak, aynı yanlışta ısrar etmeyi gerektirmez. Tütün ve şeker pancarındaki sübvansiyonların kaldırılmasından yanayım, ama kırsal nüfus ne olacak dersiniz, orada biraz düşünmek lazım. Kentlere hızlı bir göç başlayacak, bu nüfus ev ister, ekmek-aş ister, iş ister, büyük çoğunluğu niteliksiz, ne iş yapacaklar, zaten ülkede ciddi bir istihdam sorunu var, devlet üniversite mezununa iş veremiyor. Korkarım büyük kentler, önümüzdeki yıllarda varoşlardan oluşan kasabalar haline dönüşecek ve yaşanmaz olacak, suç oranları artacak. O halde bu göç dalgasını önlemek için, devletin kentlere gelişi kademeli olarak sağlaması, çeşitli eğitim olanaklarının yanısıra, yeni istihdam alanlarının açılmasından sonra bu insanların kente getirilmesi gerekir. Diğer taraftan Türkler Anadolu topraklarına geleli bin yılı aşmış, biz bin yıldır bu toprakları ekip-biçiyoruz, toprağın verimi de gittikçe düştü. Devlet toprağın ıslahı, tarımın ıslahı için hiçbir şey yapmadı, hâlâ bir şeyler ekip karşılığında ürün almaya çalışıyoruz. Ama Amerika gibi bir ülke, tarihine bakınız 225 yıl, bizden sayısız medeniyet gelmiş geçmiş. Onlar 200-300 senedir aynı

toprakları çğniyorlar, toprakları yumuşak, tarıma elverişli, bir verip on alıyor, yirmi alıyorlar, elbette bizden çok daha verimli olacaklar. O nedenle devlet tarımda bir ıslah çalışması yapmalı, bankalarımızın mali yapısının güçlü olmamasının bu projeye etkisi olacağını düşünmüyorum, ayrıca yeni tarım alanlarının açılması ve ıslah çalışmaları için çok da büyük bir finansman gerekmiyor. Türkiye her koşulda bu işe ayıracak kaynağı bulabilir. Önemli olan konuya eğilmek, orada bir sorun olduğunu farkedebilmek ve az önce de belirttiğim, kentlere göç gibi olası bir sorunun ileride hepimizin hayatını olumsuz etkileyeceğini kavrayabilmek.

Oturum Başkanı- Bu birleşmelere baktığımız vakit dünya çapında son zamanlarda dev birleşmeler trendinin de olduğunu görüyoruz. Burada dünyanın en büyük firmaları arasında banka firmalarında olduğunu görüyoruz.

şimdi bazı yazarların görüşlerine baktığımız zaman bu değerlendirmelerde, bu dev birleşmelerin iki ayrı sınıfa ayrılacağı söyleniyor. Nedir işte, bir tanesi düşüşe geçmiş olan sektörlerde daha önce doruk noktasına ulaşmış olan, örneğin petrol ya da otomotiv gibi, zamanında çok sayıda dev firmayı barındırabilirken artık bunların düşüş noktasında olduğu için bir anlamda savunmacı olarak dev firmaların birleşme ihtiyacı duydukları.

Diğer bir sınıf olarak da, yeni giren ve teknolojik, örneğin; telekomünikasyon, medya ya da internet gibi alanlarda pazar kapmak ve geleceğe dönük pazar payını yükseltmek için yapılan, belki daha hassas davranılacak olan birleşmeler. Bu noktada bankacılık sektörü için bir tespit yapabilir misiniz? Yani bunlardan bir tanesini girebilir mi?

Dr. Tülin DURUKAN- Sektörel inceleme yapmadığım alanlarda, yorum yapmam, spekülatif bir öngörü olur. Ama sizin söylediğiniz birleşmeleri bende takip ediyorum. Dünyanın ya da Avrupa'nın 500 büyük listesine bakın, 40'dan fazla banka var. şirket birleşmeleri, bildiğiniz gibi yatay, dikey ve konglomerat olmak üzere üç şekilde gerçekteşiyor. Birleşme sebepleri her ne olursa olsun, güçlü bir finansal yapıya sahip olmak olabilir, teknolojiyi yenilemek olabilir, doymuş bir pazarda, daha büyük pazar payı elde edip rakiplerden birini pazarın dışına çıkarmak olabilir. Her ne olursa olsun birleşmeler tüm dünyada dalga dalga yaşanıyor.

Bankaların aktif toplamlarını biraz önce izledik, bizimkilerin ne kadar küçük kaldığını gördük. O nedenle ben birleşmelerden kaçınılamayacağını düşünüyorum. Yani, rekabetçi gücü arttırabilmek açısından bizim bankalarımızda bu yolu izleyecekler diye düşünüyorum.